

HATODIK FEJEZET

PEDAGÓGIAI ÉRTÉKELÉS A VIZUÁLIS NEVELÉSBEN

Ebben a fejezetben összefoglaljuk és rendezzük mindazt, amit az egyes közlésformákban az értékelésről írtunk, s az egészet mint folyamatos minőségbiztosítást visszakapcsoljuk a személyiségfejlesztés differenciáló pedagógiai feladatkörébe, abba a témakörbe, amivel kezdtük.

1.

Az egyes tevékenységformák főbb értékelési különbségei

1. Mivel a gyermek élményekből táplálkozó **kifejezési tevékenységei** elsősorban személyiségét objektiválják, ezek értékelésekor a teljesítményt sem valamiféle közös követelményekhez, hanem személyiségük viszonylatában kell minősíteni. (Osztályozó értékelési rendszerben sem osztályozzuk.) Ebben a tevékenységformában a pedagógusnak döntően nevelési feladatai vannak.
2. A **tárgy- és környezetkultúra tevékenységekben** több az elsajátítandó kulturális és technikai jellegű ismeretanyag, több az oktatási feladat. A tárgyi eredmény minősége mérhető mindenekelőtt a funkcióra való alkalmassággal, de az ismeretek is megmutatkoznak benne. Az ismeretek a vizualitás más eszközeivel és verbális úton is visszakérdezhetők.
3. A (NAT-szerű) **vizuális kommunikáció** képességének készségei nemcsak és eleinte nem is elsősorban a *rajz* tantárgyi kereteiben alakulnak. Ahol a (vizuális és nem vizuális) ismeretek átadása-elsajátítása vizuális úton történik, ott a „visszamondás” is képi (ábrázolásos, rajzos, ábrás) legyen. Ha a memorizált, elraktározott ismeret képies, arról nehéz vagy egyenesen lehetetlen feladat a kisgyermeknek verbálisan számot adni. Az elsajátítás mértékének és mélységének mérése vizuális úton mindenképpen hitelesebb lehet, persze annak függvényében, illetve azzal együtt, hogy ezenközben a vizuális kommunikáció készségszintjei is mérhetően megmutatkoznak.

2.

Az értékelés irányultságai

A gyermek tevékenységeiben – különösen a kreativitásban – az értékelésnek viszonylag jó esélye van az objektivitásra, mert a folyamat „látszik”, eredménye pedig megmarad. Ezért az értékelés háromféle irányultságát kell megkülönböztetnünk:

1. a vizuáliskultúra-**feladatok végzésének folyamataiban** – az oktatás-nevelés állandó részeként – szakadatlanul minősítünk;
2. a **feladatok eredményeiben** mint olyan tárgyi objektivációkban, amelyekben a képességek-készségek avagy a személyiség valamely komponense érzéki formában tárgyiasult, s visszaolvashatóvá vált;

3. az **eredmények egymásutánjában** áttekinthetők a változások, kielemezhetők irányaik, minőségeik, s a személyiségkép egészébe helyezve értékelhetővé válnak.

A fentieket a Vizuális kultúra mindhárom tevékenységformájára érvényes megközelítési módoknak tekinthetjük.

3.

Értékelési szempontok

1. A gyermekek egyenkénti megfigyelése alkotás közben, **az alkotási folyamatban:**

- az új elvárásokra való reagálás,
- helyzet- és problémaérzékenység,
- akarat tényezők,
- összpontosítás (átélés),
- együttműködés (tolerancia, segítőkészség)

(Ennek a szempontsornak az alkalmazásához alább szöveges értékelő fokozatokat közlünk.)

2. A gyermekek egyenkénti megfigyelése **az alkotás tükrében**, magában a még készülő, változó-alakuló és a már elkészült alkotásban:

- emóciók megjelenése,
- viszony-kifejezések: nyitottság, őszinteség, közvetlenség megjelenése,
- készségek (rutinok) beépülése,
- kreatív mozzanatok az egészben,
- önállóság

(Ennek a szempontsornak az alkalmazásához is alább szöveges értékelő fokozatokat közlünk.)

Megjegyezzük, hogy gyermekeink munkája közben *nemcsak vizuális úton, hanem beszélgetve is* folytathatjuk megfigyeléseinket.

3. Egy **értékelési szakasz végén** a domináns képességfejlesztési követelmények szerint (például: élménykifejezés, megfigyelés, emlékezet stb.) csoportosítjuk a gyermek gyűjtőmappájában a munkákat, s így rakjuk időrendbe. Felmérjük

- az anyag- és eszközhasználat technikai készség szintjeit,
- az egyes területeken a képességek készségbázisának gyarapodását,
- a vizuális gondolkodás, a szemlélet érési folyamatát,
- az alkotóképesség bontakozását

(Ennek a szempontsornak az alkalmazásához is közlünk alább szöveges értékelő fokozatokat.)

4.

A közös értékelés helyzete és szempontjai

Az elkészült munkákat a pedagógus saját értékelési módszere mellett a gyermekekkel közösen is megbeszéljük. Az értékelésnek ez a módja önellenőrzést kínál a gyermekeknek és

a pedagógusnak, de képet ad együttműködésük minőségéről is, éppen ezért termékenyítőleg képes visszahatni mindkettőjükre.

Ilyenkor derül ki a gyermekek számára, hogy egyazon feladatnak mennyiféle megoldása lehetséges, és mert a különbségek rögtön minőségi különbségekként is jelentkezhetnek, szinte automatikusan kezd működni az értékelő tudat mindegyikükben. Az értékelés folyamatában a sajátjától eltérő eredményeket szemlélve újra át kell gondolnia a feladat értelmét és célját, a folyamat gondolati és élménytörténeteit, ami segíti a rögzülést és a tudatosítást. Ugyanakkor az értékelésnek ez a módja a vizuális kommunikáció megértésének (dekódolásának), valamint a verbális kommunikációra való átfordításának tanulását és gyakorlását jelenti olyan vizuális anyag felett, amelynek nyelvezetét mindennél nagyobb eséllyel értik, hiszen éppen ők, és éppen most éltek vele.

Az értékelésnek ez a helyzete a pedagógus számára a gyermekek megfigyeléséhez és fejlődésük értékeléséhez gazdag tényanyagot, ehhez pedig újabb két szempontsort kínál, mert egyszerre mutatkozik ilyenkor a gyermekeknek munkáikhoz, és ugyanakkor egymáshoz való viszonyuk. A két szempontsor:

1. Az elkészült munkákban, most már mint maradandó eredményekben egyenként (személyenként) kell értékelnünk a **teljesítményeket**. (A technikai-formai eredményt, mint megoldást lehetőleg ne válasszuk el attól, amit szolgál.) A munkákban a gyermekekkel közösen figyeljük és megbeszéljük a következőket:

- a közös célkitűzés egyénekenkénti megvalósítását,
- kinek mi sikerült leginkább,
- vannak-e szokatlan, eredeti megoldások,
- ki volt jó (okos) az értékelésben.

(Ennek a szempontsornak az alkalmazása alkalmi jellegű, nem kell rögzíteni szöveges értékelő fokozatok valamelyikével, de a megbeszélésekről készítsünk rendszeresen feljegyzéseket, s a letisztult, érvényesnek bizonyult megállapításainkat építsük be a félév végi összegező értékelésbe.)

2. A készülés folyamatában mutatkozó személyiségvonások megfigyelésének szempontjait (érzelmek, nyitottság, őszinteség, szemléleti irányultság, készségek beépülése, a kreativitás jelei, önállóság) a pedagógus tartsa változatlanul szem előtti, korábbi megfigyeléseit fontos adalékokkal egészítheti ki. Ehhez járulnak most a **közös értékelés közben mutatkozó további személyiségjegyek megfigyelésének** újabb szempontjai. Értékeljük

- a becsvágy, a siker motivációs szerepét,
- a sikertelenség lélektani hatásait,
- a gyermektársai iránti türelmét és figyelmét,
- az önkontroll bontakozását,
- a tudatosulás mértékét.

(Ennek a szempontsornak az alkalmazásához is közlünk alább szöveges értékelő fokozatokat.)

5.

Értékelési fokozatok

A gyermekek egyenkénti megfigyelése *a folyamatban:*

Az új elvárásokra való reagálás

gyorsan felfogja és kreatív módon alkalmazza;	felfogja és végrehajtja;	külön magyarázatra szorul, és a kivétel sem megy segítség nélkül;
---	--------------------------	---

Helyzet- és problémaérzékenység

mindig „jelen van”, kíváncsi, kérdező és felfedező;	alkalmazkodik, sűrűn kérdez, de ritkán kezdeményez;	elkalandozik, nehezen fogja fel, hogy mi zajlik éppen, csak mozzanatokra kérdez rá;
---	---	---

Akarati tényezők

a felmerülő problémák, nehézségek nem szegik kedvét, végig akarja vinni;	akarati viszonyulása hullámzó, időnként konok, máskor kedveszegett;	biztatgatni kell;
--	---	-------------------

Koncentráció, átélés

többször képes teljes koncentrációval és átéléssel dolgozni;	a koncentrációból ki-kiesik, átélése hullámzó;	szórakozott, gyakran marad a felszínen;
--	--	---

Együttműködés (tolerancia, segítőkészség)

a közös akciókban lelkes, figyelmes és odaadó;	felszólításra készséges, társaival türelmes;	inkább „eltűnik”, noszogatásra is ritkább a pozitív reakciója;
--	--	--

A gyermekek egyenkénti megfigyelése *az alkotás tükrében*

Érzelmek

érzelmi átélése meg tud jelenni a munkájában;	ha érzelmi viszonyulásának nem tud formát adni munkájában, türelmetlen lesz;	munkájában ritkán mutatkozik igazi érzelmi kontaktus;
---	--	---

Nyitottság, őszinteség

természetes közvetlenséggel jelentkezik az, ami szíve szerint van;	a megfelelési igyekezet gyakran viszi utánczásba;	többnyire inkább mintákat követ, sémákat ismétel;
--	---	---

Készségek beépülése

korábban mutatkozó készségei munkáiban rendre megmutatkoznak;	már tudott dolgaira nem mindig lehet számítani;-	készségei igen hullámzó eredménnyel mutatkoznak munkáiban;
---	--	--

Kreatív mozzanatok az egészben

önmagához képest újszerű elemeket és módokat talál ki, s bátran megvalósítja;	vannak jó ötletei, de bátorításra és helyeslésre szorul;	ha mást készít, mint amiről szó van, az inkább figyelmetlenség;
---	--	---

Önállóság

nem szorul segítségre;	többször kér segítséget, másszor meg önfejlőnek mutatkozik;	önálló, addig jut, amíg a kezdő lökés ereje viszi;
------------------------	---	--

Egy értékelési szakasz végén

Az anyag- és eszközhasználat technikai készség szintjei

a tanult technikák mindegyikét jó szinten elsajátította;	a tanult technikák egyikében-másikban (megnevezhető) még gyakorolni fog;	technikai készségei még további gyakorlást kívánnak;
--	--	--

Az egyes területeken a képességek készségbázisának gyarapodása

alkotásai igen kifejezőek, szépen mutatkoznak az ilyenekhez kellő képességei;	a kifejező feladatok teljesebb sikeréhez még néhány készségét fejleszteni kell;	a kifejező feladatokban még többféle (megnevezhető) hátrányát kell behoznia;
---	---	--

a tárgyi alkotásai jó képességeket mutatnak;	a tárgykultúrában ügyesedik, néhány készsége még gyakorlást kíván;	a tárgykultúrában még iparkodnia kell;
--	--	--

a művészeti beszélgetésekben jó képességeket árul el;	a művészeti beszélgetésekben még mutatkozik egy-két kisebb hiányosság;	a művészeti beszélgetésekbe még nem sikerült igazán bevonunk;
---	--	---

vizuális felfogó- és közlőképessége nagyon jó;	vizuális felfogó- és közlőképessége megfelelő;	a vizuális felfogó- és közlő képességet fejlesztő feladatokban még gyakorolnia kell;
--	--	--

A vizuális gondolkodás, a szemlélet érési folyamata

fantáziája kitűnően működik, meglátásai találóak, eredetiek;	fantáziáját, meglátásait még néha megköti a szokotthoz való ragaszkodás;	képzelete és meglátásai még kissé csapongóak;
--	--	---

Az alkotóképesség bontakozása

jó kreatív képességeket mutat;	tevékenységeiben még óvatosan viszonyul a kínálkozó újszerűségekhez;	tevékenységeiben még inkább a kitaposott utakat járja;
--------------------------------	--	--

A közös értékelés közben mutatkozó további személyiségjegyek

A becsvágy, a siker motivációs szerepe

a sikertől, a dicsérettől szárnyakat kap;	a siker normális mértékben motiválja;	a siker nem motiválja tartósan, dicsérettel lehet biztatni;
---	---------------------------------------	---

Sikertelenség lélektani hatásai

a sikertelenség sem veszi el a kedvét;	a sikertelenségen idővel túlteszi magát;	a sikertelenségre eleve számít;
--	--	---------------------------------

A társai iránti türelem és figyelem

mindenkit figyelmesen végighallgat, türelmesen magyaráz, hogy megértsék;	néha figyelmeztetni kell a türelemre, mert ő akar szerepelni;	inkább „eltűnik”, az odafigyelésre is figyelmeztetni kell;
--	---	--

Az önkontroll bontakozása

Saját munkáját is képes kritikusan szemlélni, és ezt ki is nyilvánítja;	az összevetések során részlegesen képes az önellenőrzésre, de nem szívesen nyilvánul meg;	ítéleteiben általában bizonytalan, ezért saját munkájának minősítésével sem nagyon boldogul;
---	---	--

A tudatosulás mértéke

a tanulságokat képes leszűrni és beépíteni;	saját és mások következtetéseit megérti, de az nem mindig kerül a helyére;	ha meg is érti a tanulságokat, azok nem mindig épülnek be.
---	--	--